

Szent László forrást fakaszt.

Az első magyar király.

Istvánnak az első magyar királynak sok baja volt még a pogánysággal. Itt is, ott is megkísérelték a régi pogány vallás visszaállítását. De sikertelenül. István legyőzte őket.

A háború keménységét és szigorúságát szelídséggel, kegyességgel cserélte fel, mihelyt a kardot letette. Ezzel mutatta meg, hogy igazán nagy ember. Irgalmatlan győző sok akadt, de olyan, aki ellenségeit meg tudta *nyerni*, annál kevesebb. A *megettérőknek* megbocsátott, a háború pusztítását adományaival enyhítette.

A kereszténység terjesztése végett hittérítő papokat hívott be az országba, hogy hirdessék a népnek a békés munkát. Így akarta megerősíteni a kalandozás folytán megfogyatkozott nemzetet.

De nemcsak buzgó papjai, hanem ő maga is mint apostol járta be az országot. A hitetleneket meggyőzte, a hívőket pedig megerősítette hitükben. Így sikerült neki lángoló lelkesedéssel és a szó hatalmával hazáját keresztény országgá tenni. Később is felütötte még a fejét a pogányság, kivált az ország zivataros napjaiban, de ez már nem volt veszedelmes. A nemzet színe-java már erős volt hitében.

István érezte, hogy érdemes munkát vitt véghez és hogy nem kisebb mint a szomszéd országok királyai. Azért fényes követséggel elküldötte hívét Asztrik apátot Rómába a pápához. A pápát arra kérte, hogy az akkori idők szokása szerint vegye fel nemzetét a keresztény országok sorába és küldjön neki is koronát, mint a szomszédos királyoknak.

István előtt pár nappal ugyanilyen kéréssel

fordult Szilveszter pápához a lengyel fejedelemis. A pápa csináltatott is a lengyel fejedelem részére egy drága mívű koronát.

Már úgy volt, hogy át is adja neki, amikor egy éjjel csodálatos álmot látott. Angyal jelent meg előtte és figyelmeztette, hogy ne adja oda a koronát a lengyel fejedelemnek, mert annál méltóbb férfiúnak szánta azt az Isten.

— A távoli Duna vidékéről jönnek hozzád holnap tiszteletreméltó férfiak — szolt az angyal — egy új keresztény országból, annak fejedelmét illeti az.

A pápa felébredt a különös álomból és ime színe előtt megjelent István követsége Asztrikkal. A pápa álmélkodva hallgatta a távoli ország követeit, akik hű színekkel festették előtte István buzgóságát, mellyel népében az igaz hitet meggyökerezettette, elragadtatva kiáltott fel:

— Én csak apostoli vagyok, de István igazi apostol!

Most egyszerre nyilvánvalóvá lett előtte az éjjeli látomás. Megértette az angyal intését és apostoli áldásával Istvánnak Küldötte a koronát. A szent koronával aztán István magát fényes ünnepek között Magyarország királyává koronáztatta Esztergomban, az 1001-ik esztendőben aug. 15-én.

István királyt lassankint az idő és a nagy gond megöregítette. Hogy a megkezdett nagy munkát az ő törődöttsége ne gátolja, még életében egyetlen fiának Imre hercegnek akarta átadni a kormányzás nehéz gondjait.

De Imre az 1031. évben meghalt, vele eltemették atyja örömét, reménységét is.

A bánat nemsokára sírba vitte a jóságos királyt. Meghalt 1038-ban augusztus 15-én éppen koronázásának évfordulóján. Halála után az egyház a szentek közé iktatta.

Áldást osztó jobbján nem fogott az enyészet, a budai királyi palota kápolnájában őrzik azt ma is. És minden év Szent István napján nagy ünnepi körmenetben viszik végig Budavár utcáin Magyarország hercegprímásának az egyházi és világi főméltóságoknak kíséretében.

Szent Imre.

(A magyar ifjúság védőszentje.)

Szent István királyt és nejét Gizellát az Isten 1007-ben fiú-gyermekkel áldotta meg, aki a keresztségben az Imre nevet kapta.

A gyermeket szent Gellért nevelte s csakhamar igen szép eredményeket ért el tanítványánál úgy a tudományos, mint az erényes, vallásos életben. A fiatal Imre herceg szívében nem volt semmi ragaszkodás a földi fény, pompa, gazdagság iránt, teljes egyszerűséggel, alázatossággal élt.

Mikor az ifjú herceg 16 éves lett és szent Gellért püspök befejezte nevelését, atyja, szent István maga mellé vette őt, hogy előkészítse a királyságra. Azonban ez a foglalkozás sem vonta el Imre herceget az önmehtagadástól és alázatosságtól, hanem még fokozottabb mértékben haladt a kereszteny

tökéletesség útján. A királyi környezetben és pompában még szigorúbban élt. Élete semmiben sem különbözött bármely szerzetes kolostori életétől.

Történt egy Ízben, hogy Imre herceg a veszprémi templomban buzgó imába merült el, mikor az egész templomot ragyogó fény árasztotta el és egy csodálatos szózat a lélek és test tisztaságának felajánlását kérte tőle.

Imre herceg a templomban történt csodálatos jelenetről senkinek sem szólt és szolgájának is, aki szintén jelen volt megtiltotta, hogy azt valakinek elmondja.

Szent István, aki mit sem sejtett Imre herceg fogadalmáról, a dalmát királylány kezét megkérte fia részére. Imre herceg meghajolt atyja akarata előtt, házasságra lépett a királylánnyal, de rávette jegyesét, hogy ő is örök tisztaságot fogadjon s mint szerető testvérek éltek a házasság szent kötelékében.

Szent István megöregedvén vissza akart vonulni a kormányzástól és fiát akarta királlyá koronáztatni s a koronázás napját 1031 szeptember 2-ra tűzte ki.

Az egész ország örömmel várta a koronázás napját, ám az Isten másként határozott. Imre herceg a kitűzött napon, szeptember 2-án hirtelen elhunyt.

Sírján számtalan csoda történt s az Egyház atyjával együtt 1082-ban a szentek közé iktatta.

„Turáni átok“ — idegen métely,

Imre herceg halálával nagyon megsokasodtak István király gondjai, öreg fejjel ő maga is meglátta, hogy rengeteg áldásos cselekedete mellett, bizony követett el egy hibát is. Német feleségének minden rokonsága ideköltözött hozzánk s ezek az ő hazai szokásuk szerint elvetették az addig egységes gondolkozású magyarság körében is a meghasonlás magját. Nem lehet tudni, magát Imre herceget is nem-e a németek tették el láb alól, hogy idegen urat ültethessenek a magyar nép nyakára.

István király alig tudott megküzdeni az udvarában lábrakapott alattomos fondorkodással, öreg volt, beteg volt, de azért minden erejével azon volt, hogy, ha már az ő vérének magva szakadt, legalább az Árpádház más derék fia örökölje utána a koronát és evvel együtt a királyi hatalmat. Választása Vazul hercegre esett, Géza fejedelem testvéröccsének, Mihálynak fiára, aki Nyitra várában élt.

Az udvari párt azonban Urseolo Pétert jelölte, a velencei dozsénak és István hűgának fiát, aki olyan kalandos életű, lézengő ritter volt odahaza is.

A két szándék egyenlőtlen erővel mérkőzött. Az udvari párt még az orgyilkosságtól sem riadt vissza. Egy éjjel négy udvari ember lopózott a szent király hálójába, hogy meggyilkolja őt. Isten rendeléséből azonban, — amint a krónikás mondja — kiesett a tőr az orgyilkos kezéből, csörömpölésére fölriadt a király. Az összeesküvő bűnbánóan roskadt István lábához s a nagy királynak volt annyi ereje, hogy nem állt bosszút rajta, megbocsátott neki. Az elvakult cselszövöket még ez a nagylelkűség sem

hatotta meg, az ártatlan Vazult akarták lehetetlenné tenni, Nyitra várába hatoltak, Vazul szemét kitolták, fölébe forró ólmot öntöttek.

A beteg megtört szívíű szent király látva, hogy egymaga és tiszta, jó szándéka nem képes megküzdeni a gonoszsággal, melynek vezére nem más, mint a felesége, ő maga kérve-kérte Vazul öccsének. Szár Lászlónak fiait, az egyedül életben lévő Árpádhercegeket, Endrét, Bélát és Leventét, meneküljenek külföldre, legyenek kéznél, ha az igazság napja mégis győzelmet arat a gonoszság éjjelén. Érezte, hogy az igaz magyar fejedelmi vérre nagy szükség lesz, ha az idegenek összezavarják az ország dolgát.

Szomorúan, mindenkitől elhagyatva szállt sirjába az első magyar király, aki annyi jót tett nemzetének s úrrá tette az idegeneket is. Halála után Péter úr került a trónra s amitől szent István féltette az országot, be is következett. Csupa olasz, meg német jött-mení ült a magyarság nyakára, bűnös kicsapongás vált szokássá fent s nyomor lent a nép körében, mert a pazarlás és esztelen háborúskodás sok pénzt emésztett föl. Nem is túrte soká ezt a gazdálkodást a nemzet, elkergette a nem jóra született királyt s Aba Sámuel, Abaújvármegye ispán urát tette királlyá. Most aztán a két király között tört ki a testvérharc, hiszen mindkettőjük seregében magyarok is küzdöttek — véreztek. Folyt a vetélkedés évekig, addig, amíg a száműzött Árpádházi hercegek nem értek a korona alá, de azon túl is sokáig, mondhatjuk, mindmáig, mert a visszavonás mótelye úgy beleragadt a nemzetbe, mint a tiszta búzavetésbe az ászát, ha egyszer megfogant, nem lehet kiirtani többé.

Azt szokták mondani a magyar izgága nép, a

pártütés, civakodás magját magával hozta az őshazából. El is nevezték ezt „turáni átoknak“. Pedig dehogy turáni ez az átok! Idegen mótely az, mely Szent István korában oltódott be a magyar lélekbe — azelőtt ugyansehol se találjuk nyomát sem, — Gizella meg Péter és cinkosaik hozták hozzánk ezt a betegséget s a turáni nemes fajba beleoltották a német-tálján áfiumot. Szomorú, hogy úgy befogant, hogy azóta se tudtuk kiizzadni magunkból!

Korona és kard.

I. Endre királynak nem volt fia s így a magyar trón várományosa Béla herceg volt, aki a dunántúli megyéket igazgatta s akit a nép nagy vitézségéért és emberséges bánásmódjáért igen szeretett.

Endre király megígérte Béla hercegnek, hogy halála után ő lesz a magyarok királya, azonban Ígéretét nagyon megbánta, mert nemsokára fia született.

Hogy a trónt fia számára biztosítsa, az alig öt éves Salamont Székesfehérváron királlyá koronázta. A koronázási ünnepségen jelen volt Béla herceg is, akit bántott, hogy bátyja megfedkezett ígéretéről, de azért nem tett emiatt szemrehányást neki.

A király ármányos, gonosz tanácsosai, akik nem szerették a nép között szeretetnek örvendő Bélát, állandóan áskálódtak ellene. Ravasz fondorításuknak meg is volt az eredménye: elhitették a

királlyal, hogy Béla herceg bosszút esküdött ellene és a korona után vágyik.

Endre király, akinek szívét megvette a gyanú, törbe akarta csalni és ezért Bélát magához hívatta Várkonyba.

A gyanútlan herceg nyugodtan lépett bátyja elé, aki a trónon ült. Előtte arannyal hímzett bársonypárnákon korona és kard pihent. A király mellett ott állott Vid a gonosz tanácsos.

Endre király, mikor megpillantotta Bélát, kissé felemelkedett és így szólt:

— Íme, itt van előtted a korona és a kard. A korona a királyságot, a kard a vezérséget jelenti. Válassz közülük! Amelyiket választod, legyen a tiéd, a másik maradjon fiamnak.

Béla herceg habozás nélkül a kard után nyúlt.

— Fiadat már királlyá koronáztattad — felelte nyugodtan — maradjon tehát övé a korona, én megelégszem a karddal.

A király örömmel ölelte szívére testvérét.

De Béla hercegnek, alig hagyta el a király sátrát, hívei megsúgták, hogy a trón mögött orgyilkosok voltak elrejtve, akik Bélát, ha a koronát választja azonnal megölték volna.

Béla herceget mély keserűség és harag fogta el e méltatlan cselszövés hallatára. Egyenes, nyílt lelke felháborodott a gyanúsításra. Látta, hogy a király oldalán nem lehet többé maradása, fiaival együtt elhagyta az országot és Lengyelországba menekült.

Rövid idő múlva azonban lengyel sereg élén visszatért, hogy megtorolja a sérelmet.

Endre a németektől kért és kapott segítséget,

de a magyarság nagy része — mert nem látták szívesen Endre királynak a németekkel való barátkozását — Bélához csatlakozott.

A két testvér Mosony tájékán ütközött össze. Béla hosszú harc után teljesen megverte a németeket, seregüket széjjelszórta, vezéreiket elfogta.

Endre király az ütközet alatt lezuhant lováról és a száguldó paripák agyontaposták.

Halála után Béla lett a magyarok királya.

A remete király.

I. Béla király halála után Salamon lett a magyarok királya. László és bátyja Géza herceg őszinte rokoni szívvel felajánlották neki szolgálatukat. Kiűzték a rabló kúnokat, megalázták az ellenséges görög császárt.

A fiatal király szerette hű vezéreit a jó hercegeket, de a gonosz tanácsosa, a német Vid folytonosan ellenük tüzelte őt. Salamon király ingadozó ember volt. Vid elhitette vele, hogy Géza és László koronája után törnek. A hercegek nem haragudtak a királyra, jóságukkal és hűségükkel akarták meggyőzni. De hiába való volt minden. Hasztalan mondogatta Ernye, Salamon egyetlen igaz tanácsadója, hogy a hercegek leghívebb alattvalói. A király lelke gyanút fogott.

Seregével hirtelen, váratlanul Gézára támadt, aki csak hű vitézei önfeláldozásával tudott megsza-

badulni. Vác alá futott, ahol öccse várt rá, aki a szörnyű hírre nagy sereget gyűjtött. A jó testvérek szomorúan ölelték meg egymást.

Majd követet küldtek Salamonhoz. Kérték, hogy kerülje el a borzasztó vérontást, hiszen igazi testvéri szeretettel vannak iránta. Az ősz Erneyei könnyörögve fordult a királyhoz:

— Uram, királyom, hallgasd meg véreidet, nemes szívük békét akar. Fogadd el! Királyi széked, életed forog kockán!

— Uram! — szólt nyomban a dölyfös Vid, — Erneyei nem jó tanácsot ad, ne hallgass rá! Irtsd ki a hercegeket, ha biztonságban akarsz élni.

Salamon király Vidnek adott igazat. Táborával a hercegek ellen ment és Cinkotánál találkozott velük.

László fehér lován ülve biztatta vitézeit. Eközben hosszú dárdája egy bokrot érintett, melyből egy hófehér menyét szaladt fel lándzsájára és ruhájába rejtőzött.

— Jó jel — mondották a harcosok — nálunk keres oltalmat még a gyenge állat is.

Úgy is lett. Salamont nagy vereség érte s futásban keresett menedéket. A hercegek pedig hálát adtak az Istennek. László látva az ellenség elhullott sokaságát, keservesen sírt. A holtak között ráismert Erneyeire is. Leugrott lováról, megölelte és így szólt:

— Siratlak, mintha a testvérem volnál. A szived békét akart, a tanácsod nemes volt. Bárcsak rád hallgatott volna Salamon! — aztán felemelte, vitézeinek pedig meghagyta, hogy temessék el Vácott nagy tisztességgel.

Vid holttestét is meglátta és így szólt:

— Téged is sajnállak, bár mindig ellenségünk voltál. Vajha nemesebb célokért onthattad volna véreidet!

Szegény elámitott Salamon pedig futott, mint a sebzett vad s egy rengeteg erdő sűrűjében állapodott meg s ott töltötte napjait bús remeteségben.

Sok, sok esztendő múltán, mikor már László volt a magyarok királya, egyszer kijött a rengetegből. Látni akarta Lászlót. Koldus ruhában állott meg a fehérvári templom ajtajában. Ki gondolhatta volna, hogy ez a reszkető kezű koldus volt egyszer a magyarok királya?

Lászió király bent volt a templomban és Salamon könnyes szemmel hallgatta a koldusok imádságát: a szent király életéért imádkoztak. Aztán egyszerre csak, mintha megvilágosodott volna a templom tájéka: kilépett az ajtón László király. S ím amint két kézzel osztogatni kezdte az alamizsnát, egy koldus hirtelen megragadta a kezét, ráhajolt és omlottak a könnyei a szent kézre.

A király meglepődve nézett a koldusra. Nézte, nézte ... olyan ismerősnek tetszett neki az a koldus.

De mielőtt szólhatott volna, a koldus futásnak eredt.

— Utána! Utána! — parancsolta László embereinek. — Hozzátok palotámba!

Az emberek utána szaladtak s az erdő szélén utói is érték.

— Mit akartok? — kérdezte a koldus.

— Királyunk küldött éretted. Azt hiszi, hogy te vagy Salamon király. *Igaz-e?*

— Igaz, fiam. Én Salamon király vagyok. Eresszetek utamra. Nincs helyem a király házában.

Az emberek könnyes szemmel szótlán állottak, Salamon pedig lassan betámolygott az erdőbe. Többet emberi szem nem látta.

Szent László király.

Szent László olyan hős volt, mint Árpád és olyan bölcs, mint szent István. Szent életéért szerette az Isten és valahányszor nagy veszedelemben volt a kegyes szívű király és népe: az Isten mindig megsegítette és csodálatos módon megmenekültek.

Egyetlenegyszer kényszerült megfutamodni a világhíres vitéz László király az ellenség elől, mert egymagára maradt s amint körülnézett látta, hogy hiába való nagy ereje, vitézsége: nem verhet le százakat egyedül.

Érezte, hogy népének még szüksége van rá, hát megsarkantyúzta kedves Szög paripáját s neki vágatott a tordai hegynek.

— Utána! Utána! — ordítottak a kúnok, hogy ég-föld zúgott ordításuktól.

Véres hab vert ki már a paripán, már-már utol érték a kúnok.

— Uram segélj! — fohászzkodott fel László szemét az égre emelve.

S ím abban a pillanatban kettéhasadt a tordai hegy: László háta mögött rettentő nagy hasadék tátongott.

A kúnok döbbenve állottak meg a hasadék

szélén, tehetetlenül néztek erre-arra, hol kerülhetnének ismét László nyomába, de amerre néztek, nagy hosszúságban tátongott a hasadék.

László király meg csöndes, lassú léptekben mendegélt vissza az ő népéhez.

* *

*

Szent László egyszer nagy harcot vívott a kunokkal. Szent László diadalt aratott felettük, úgy hogy szaladtak a kúnok eszük nélkül, hegyen-völgyön át s talán kiszaladtak volna a világból, ha a kúnok vezérének egy ördögös gondolata nem támadt volna. A kún vezér szórni kezdte tarsolyából az aranyat, ezüstöt s intett katonáinak is^hogy csak szórják ők is, majd meglátják, nagy hasznuk lesz ebből.

Hát az ármányos vezér jól számított, mert a magyarok egyszeribe félbehagyták az üldözést s mohón szedték fel a pénzt.

— Hagyjátok! Hagyjátok! — csendült végig a magyarok sorain László hangja. — Ráértetek erre később is! Utánam! Hajtsuk a kúnt, hajtsuk!

De hiába, a magyarok nem hallották László szavait. A pénzre gondoltak most mind. Hát nem is csoda, hogy eltántorította különösen a szegényebb vitézeket, hisz csak úgy fénylett a föld a sok aranytól, ezüsttől.

Csak ez kellett a kúnoknak. Amint a magyarok a pénznek estek, megállapodtak a futásban, visszafordultak, hogy rácsapjanak a pénzszedő magyarokra.

László király szomorúan tekintett fel az égre: onnan várt segedelmet.

— Édes jó Istenem, tégy csodát! — könyörgött László.

Isten meghallgatta a szentéletű király imádságát, s a ragyogó aranyak, ezüstök egytől-egyig kővé változtak.

Ez volt a magyarok szerencséje. Megértették az Isten csodás intését, lóra kaptak mind s üzöbe vették a kánokat. Meg sem pihentek, míg a kánokat az országból ki nem kergették.

*

Jászó-Debrőd határán van egy kút: Szent László kútja. A szent király életében fakadt ennek forrása. Története a következő:

Egyszer napokig bolyongott László seregével egy végtelen pusztaságon. Sehhol sem találtak forrást, seregestül dőltek ki a vitézek a rettentő szomjúságtól és éhségtől. Mindnyájan elcsüggedtek már, csak László nem: ő bízott Isten mérhetetlen jóságában. Imádságra kulcsolta kezét:

— Óh égnek-földnek Atyja, Teremtője, ne hagyd el népemet nagy nyomorúságában, tekints le rá!

S im egyszerre mindenfelé vad hüzódott keresztül a pusztán. Az éhségtől elgyötört vitézek leikébe visszatért a bizalom: nem kellett meghalniok éhen. Erőre kaptak s tovább mentek.

László pedig újra imádkozott:

— Óh Uram, fakassz forrást is az én népemnek!

És fakadt forrás, tiszta, üdítő. S eloltván szomjúságukat, lelkesülten követték Lászlót mindenüvé!

*

Hanem Isten újabb csapást küldött a magyarokra. Mindenféle förtelmes, ragadós betegségek támadtak

és pusztították a magyart. Siralom földje lett a magyarok földje. Zúgolódni kezdett a nép:

—Lássátok büntet a magyarok istene, mert elhagytuk ősi pogány hitünket. Nem használ a szent király imádsága.

És összeverődtek minden rendű és rangú emberek. Mentek a király sátorába. A szent király akkor is imádkozott.

— Hiába imádkozol, felséges király — mondotta szószólójuk — úgy sem hallgatja meg a magyarok istene. Térjünk vissza mind a pogány hitre, meglásd megszűnik a pestis.

A szent király megbotránkozással nézett a hitetlenekre, arca elborult, szeméből megeredt a könny s szomorúan mondta nekik:

—Menjetek haza békeséggel. Ne zavarjatok imádságomban. Én hiszek az egy Istenben, mindenható Atyában! Meg*meglátogat, próbára tesz, de nem hagy el, letörli könyeinket.

A hitetlenek megzavarodva indultak kifelé, de abban a pillanatban hirtelen vakító világosság támadt a sátorban s hallották a mennyei szöveget:

—Ne csüggedj Szent László! Isten meghallgatja imádságodat, öltsd fel királyi ruhádat, tedd fejedre koronádat s kimenvén a sátorból, lödd el nyiladat a virágos réten. Menj a nyíl után, ahol leesik, találsz egy füvet, mely meggyógyítja népedet.

Akkor László felkelt, magára öltötte királyi ruháját, fejére tette a koronát, kezébe vette nyilát s kilépett a sátorból. Utána a hitetlenek, csendesen levett kalappal. A szent király mégegyszer felnézett az égre, aztán ellőtte nyilát. És ment abban az irányban, a nép meg nyomában.

— Itt van a nyílvevő — kiáltott fel László —
Nézzetek ide!

Felvette a nyílvevőt, mely egy széles levelű
növényben akadt meg, keresztül hasítván azt.

— Olyan mint egy kereszt! — mondták a
népek s térdre borultak.

És találtak még sok-sok olyan fűvet s eneeek
csodaereje meggyógyította a magyar népet.

Könyves Kálmán.

Szent László királynak nem volt fiú gyermeke
s ezért utódját Géza fiai közül szemelte ki. Gézá-
nak két fia volt: Álmos és Kálmán.

Kálmán az idősebbik véznább testalkatú volt,
mint öccse és folytonosan a könyveket bújta. Innen
maradt rajta a „Könyves Kálmán“ név.

László Kálmánt papnak szánta, míg Álmost úgy
neveltette, hogy majdan ő legyen az utóda.

Kálmán azonban nem akart pap lenni s László
megértvén őt, nem is erőltette tovább, hanem őt
jelölte utódjának.

Szent László halála után a nemzet őt koronázta
királlyá s benne egy nagy tudású, bölcsességben kor-
társai közül magasan kiemelkedő királyt nyertek.

Alighogy Kálmán elfoglalta a trónt, az első
keresztes had végigvonult országán a Szentföld felé.
A keresztes hadjáratok azt a célt szolgálták, hogy

azt a földet, melyet a Megváltó vérével megszentelt» a mohamedán törökök uralmától megszabadítsák.

Kálmán szívesen bocsátotta országán keresztül az előhadakat, de mikor egyes csapatok fosztogatni és rabolni kezdtek, elzárta az ország határát. Erre Emikó rajnai herceg gyülevész serege megtámadta Kálmánt Mosonyban. Kálmán azonban széjjelverte őket.

Később Bouillon Gottfried herceg vezetett egy kereszties hadjáratot s miután a herceg megígérte, hogy rendben fognak átvonulni az országon, Kálmán megnyitotta előtte a határt. A herceg fegyelmezett serege rendben vonult keresztül s el is foglalta Jeruzsálemet.

Kálmán király horvátországi harcai után Dalmátország meghódítására törekedett, hogy országának kikötőt szerezzen. Hosszú harc után több tengerparti várost és szigetet el is foglalt s hódításával nagyot lendített országa kereskedelmén.

Kálmán király éles eszével és bölcseségével sokat szelídített az akkori szigorú törvényeken. Megszorította az istenítéleteket, a tüzes vas, tűz, forró víz próbát és a párbajokat. Az istenítételek abból állottak, hogy például, ha valakit megvádoltak valamivel és nem volt ártatlansága mellett tanú, akkor tüzes vasat kellett megfognia, vagy tüzes parazon kellett átszaladnia. Ha sértetlen maradt elismerték ártatlanságát, ha nem, elítélték. Kálmán király felismerte az istenítételek észszerűtlenségét és megszüntette ezeket.

Abban az időben az a téves hit volt elterjedve a nép között, hogy boszorkányok vannak, akik embert és állatot megrontanak. A „boszorkányokat“

máglyán égették el. Kálmán király ezt is beszüntette, mert mint mondotta: „boszorkányok nincsenek.“

Ám bármily bölcs, okos, nagy tudású és jószágos volt Könyves Kálmán, öccse Álmos gyűlölte, mert elesett miatta a koronától. Álmos ezért több ízben fellázadt Kálmán ellen s hol német, hol lengyel segítséggel tört Kálmán ellen.

Kálmán, aki mindenkor legyőzte, minden alkalommal újra és újra megbocsátott neki, de mikor Álmos nem szűnt meg Kálmán ellen áskálódni s Kálmánnak fia trónját kellett féltennie tőle, hirtelen haragjában elfogatta Álmos és fiát Bélát, megvakította és Dömösd várába záratta őket.

Kálmán király keservesen megbánta hirtelen haragját, de többé jóvá nem tehetette. Betegségéhez még e lelki nyugtalanság is hozzájárult, ami aztán hamarosan sírba vitte a nagy királyt.

Nemzethűség idegenben.

Mánuel görög császárnak nagyratörő tervei voltak: vissza akarta állítani a régi római birodalmat. Nagyratörő terveinél szüksége volt arra, hogy Magyarországot is hatalmába kerítse, mert csak így számíthatott a balkánfélszigeti tartományok zavartalan birtokára.

Több támadása és fondorkodása után belátta, hogy erőszakkal nem ér célt s ezért cselhez folyamodott.

Arra kérte III. István magyar királyt, hogy adja

neki öccsét Bélát, akit Ő — miután fia úgy sincs — fiául fogad s majdan trónjára ülteti.

III. István, aki nem is sejtette, hogy Mánuel ezzel csak azt akarja elérni, hogy Béla személye által egyesítse Magyar- és Görögországot, ráállott és 16 éves öccsét fényes kísérettel a görög király udvarába küldte.

De alig ért Béla Konstantinápolyba Mánuel máris sürgetni kezdte Béla örökségét s hosszas harcok után el is foglalta Horvát- és Dalmátországot.

Időközben Mánuelnek fia született és szeretett volna megszabadulni Bélától és ígérete teljesítésétől. Kapóra jött tehát a hír, hogy III. István hirtelen, örökösök nélkül meghalt. Halála oly hirtelen következett be, hogy sokan a görög udvar mérgezésének tulajdonították.

III. István halála után Béla azonnal visszatért hazájába, hogy elfoglalja a trónt.

Béla herceget nem látták szívesen az országban, féltek, hogy a tíz évi görögországi tartózkodás kárára volt s kiölte belőle a magyar érzést.

Béla azonban megkoronáztatása után bebizonyította, hogy idegenben is megmaradt magyarnak, hogy idegenben is megőrizte magyar szívét, lelkét, magyar nemzete iránti hűségét.

Trónralépése után megmutatta, hogy mindazt, amit a görög udvarban tanult, nemzete hasznára Igyekszik fordítani.

A belső zavarok legyőzése után számos újítást vitt bele a közigazgatásba, többek között elrendelte a közigazgatási rendeletek írásba foglalását.

A törvénykezés és igazgatás terén a szóbeli eljárás helyébe behozta az írásbelit. A nemzet művelő-

dését is hathatósan előmozdította, számos magyar ifjút küldött külföldre, a külföldi egyetemekre tanulás céljából és behívta a cisztercita szerzetesrendet, hogy a már ott levő bencésekkel és premontreiekkal együtt a nemzetet műveljék.

Tevékeny, ügyes, igazságszerető király volt. A magyar királyság fényét ismét magasra emelte és bátran sorolhatjuk Szent István, Szent László és Könyves Kálmán mellé. E négy királyon kívül senki sem tett többet, hogy a vitéz és tehetséges, de még nyers magyar nemzet Európa egyik legderekbabb, legjobb keresztény nemzete legyen.

Az Arany-Bulla.

Szent István, Szent László, Könyves Kálmán, III. Béla, az Árpádház nagy királyai a gazdagnak teremtett földön, melyen eddig semmiféle náció nem tudott országot teremteni, anyagi és szellemi javakban dúskáló állam alapjait vetették meg. A megváltó hit megszelídítette az ok nélkül harcoló véres vad erkölcsöket, de az ugyanezek ellen az ország, sőt egész Európa javáért harcoló izmokat nem ernyesztette el, mint azt szt. László harcai igazolják. Gazdag, bátor, egyeneslelkű, szabadságra vágyó, természetétől okos, tanulni vágyó és tudó nép lett a pusztázó pásztornépből, van állandó otthona, munkált földje, háza, melyben lakik, Istene, mely a lelkekben lakik. Európa réme Európa védőpajzsává lett a szent, bátor, bölcs és hűséges királyok keze alatt.

A sors könyvében azonban nem az volt megírva, hogy az utódjaik folytassák a megkezdett munkát.

III. Bélának két fia volt, Imre és Endre. Az idősebb Imre örökölte a koronát újra, Endre a hercegi kardot, abból a célból, hogy beváltsa a még szt. Lászlótól maradt fogadalom-örökséget, vezessen hadat a Szentföldre, fölszabadítani Krisztus Urunk sirját a pogány török keze alól. Endre azonban kelet helyett nyugatnak fordult, a pogány helyett bátyja ellen. Újra kitört a testvérharc, melynek csak a király halála vetett véget.

Endre lett a király. Az ő felesége is idegen volt, Gertrudnak hívták, Merániánól került hozzánk s ő vele is temérdek idegen uszályhordozó tódult a magyar király udvarába, a magyar nép nyakára. Azt hitte a királyasszony, léhűtő népe s maga a jellemfelen király is, hogy ez a tejjel, mézzel folyó Kánaán egyúttal amolyan kifogyhatatlan Elizeus korsója is, olyan pazarló, kicsapangó életet kezdtek el, hogy ha a magyar nép verejtékcseppek helyett mind aranyakat izzadott volna, akkor se bírta volna soká. Elszegényedett a nép, de elszegényedett maga a király is. Csak az udvari urak híztak meg, mint a pióca, a magyar nép vérén, a végén odafajult a dolog, hogy az így föl hizlalt egypár nagyúr, mint egy-egy kiskirály uralkodott a maga hatalmassá dagadt birtokán.

A királyban nem volt annyi erő, hogy ezeket az „oligarchákat“ megregulázza, úgy segített a bajon, hogy lehetőleg az országon kívül keresett dolgot, azt hitte talán, ha ő nem látja a bajt, nincsen is baj.

Így ártotta bele magát — s vesződött vele éveken át — Oroszország dolgába, de amíg odajárt,

az itthon maradt urak elunták az esztelen pazarlást s úgy gondolván, hogy fejitől búzlik a hal, a Bor nemzetségéből való Bánk bán vezetése alatt lázadás támadt a „meráni asszony“ ellen. Volt erre Bánknak külön oka is. Gyönyörű, fiatal feleségét a romlott lelkű asszony egy kéjenc rokonának kezére játszotta!... Ennyire züllött a királyi udvar erkölcsé!... Pilis táján dorbézolt az udvar, mikor Bánk bán, Péter, Simon s más ispánok, jóézésű magyar urak rátörtek, a királyasszonyt felkoncolták, pereputtyát szétzavarták.

Endre sietett haza, de sem a bosszúálláshoz, sem a rendcsináláshoz nem volt ereje. Hamar meg is vigasztalódott s ment tovább minden a maga útján, a züllés útján. Mikor aztán minden összezavarodott idehaza, Oroszországnál is messzebb szökött a király a bajok elől, meg sem állt a szent földig. Ott se ért el egy pár üres címen kívül semmit, de azt elérte, hogy amíg ő odajárt, idehaza fenekestül felfordult az ország. Nem volt a szarvanőtt főnemesség s a züllött erkölcsű főpapok előtt se tekintély se országüdvé, éltek a maguk feje szerint és nyúzták a szegény népet a kényük-kedvük szerint.

A józanabb főnemes urak, az igaz hitű papság s a köznemesek egyre hangosabban követelték, hogy a király országnapot tartson s azon oly törvényt hozzanak, mely mindenki szabadságát biztosítsa, még arra is, hogy a rossz királyt fegyverrel kényszeríthessék a rendek a törvények betartására. Az udvari pártnak ez nem volt ínyére, de mikor már-már véres lázadásban lobbant ki az elégületlenség, a király 1222-ben mégis összehívta az országgyűlést s azon megalkották az első szabadság-levelet, a király függő arany pecsétjéről *Arany Bullának* nevezett törvényt.

Endre uralkodásának egyetlen fénypontja az Arany Bulla, mely — mai szemmel nézve — elavult, de a magyar alkotmányosság fejlődésének örök forrása s kiadása, kiadásának koraisága a magyar nemzetnek örök dicsősége.

Nem szabad elfelednünk, hogy a középkorban élt II. Endre, amikor az egész világon a király, császár önkényesen uralkodott országa fölött. Övé volt az ország földestől, emberestől s ő csak szolgálat fejében, *hű-bér* gyanánt osztogatta a földbirtokokat a főuraknak, azok ismét kisebb uraknak s ezek a népnek. — Lánc volt a hűbéri rendszer, a szolgaságnak a lánc. Nálunk ez soha meg nem honosult mert ellenkezett a nép szabadság-szeretetével.

A törvény biztosította a nemesség szabadság jogait, — rendezte az örökösödést, — kivette a köznépet a földesúr rendelkezése alól s az ispánok ítélete alá helyezte, — kikötötte, hogy a király a magyar sereget nem viheti külföldre háborúskodni, — korlátozta a király birtokadományozási és igaztalan elkobzást jogát, — az idegenek részére való birtok- és méltóságadományozást eltiltotta, — s végül felhatalmazást adott a nemességnek, hogy ha a király nem tartja meg a törvény rendelkezéseit, szabad annak mindenkor „ellenállani és ellentmondani.“

Szóval az Arany Bulla a királyi hatalom s a féktelen főurak túlkapásainak megszorítását célozta s az ország ügyeinek intézését a nemzet, a nemesség kezébe tette le.

Ma azon szoktak megütközni, hogy az Arany Bulla nem biztosít az ország minden emberének egyforma jogot, csak a főnemesi és köznemesi rendnek, (akkor királyi jobbágyok). Hát ez, — mai

szemmel nézve igaz is, de nem szabad elfelejteni, hogy az Arany Bulla 700 esztendő elmúlt, oly időben kelt, amikor szerte a világon még amolyanabb volt a helyzet az egy Anglián kívül, ahol az Arany Bulla előtt csak 7 évvel, hasonló körülmények közt, hasonló szabadságlevelet adott ki a király, De még ez sem volt oly messzire menő, mint a mienk, mert míg a „Magna Charta Libertatis“, — ahogy az angol szabadságlevelet hívják — csak a grófoknak, báróknak a szabadságát biztosítja, addig az Arany Bulla a szegény szolganépet legalább védelmébe veszi a főurak zsarnoksága ellen. Seholy másutt, az egész világon még csak nem is gondoltak a korlátlan fejedelmi hatalom, a zsarnokság törvényes korlátozására, ami a demokratikus fejlődésnek első lépése, csak a magyar nemzet merete megtenni ezt az első lépést, az Arany Bulla tehát nem szégyenünk nekünk, de büszkeségünk!

II. Endre király uralkodása még azért is nevezetes, mert akkor települtek az országba Erdélybe a szászok és a kúnok a Nagyalföldre s ekkor szivárogtak be ugyancsak Erdélybe, a Balkánról az oláhok.

A kúnok háta mögött azonban egy újabb veszfelhő tornyosult a magyarság feje fölé, a tatár, helyesebben a mongol veszedelem s Magyarországnak az volt a szomorú végzete, hogy H. Endre három évtizedes lezüllesztő uralkodásának sebeit nem tudta kiheverni addigra, mire ennek a veszedelemnek vihara hozzánk ért.

A tatárjárás.

I.

Messze földről: Ázsiából útra kelt a tatárok hada 1241. tavaszán Batu khán vezérlete alatt. Vérengző nép volt a tatár. Vérszomjas szívvel pusztított el mindent és mindenkit útjában. Magyarországra is betört.

Az öreg Forgách Jánosnének két fia volt, szinte gyermek még mind a kettő, mégis amint a véres kardot körül hordozták az országban elküldte őket IV. Béla király táborába.

— Legyetek áldottak hős fiaim: János és András! Tartsátok eszetekben, hogy mindig ott legyetek, ahol a harc zászlaja lobog!

A testvérek lóra ültek és a porfelleg csakhamar eltakarta deli alakjokat.

Útközben egy városba értek, melynek kapujánál nemesek ácsorogtak, beszélgettek.

A leventék csodálkozva szólították meg őket:

— Hát kegyelmetek ilyen nyugodtan beszélgetnek itt, mikor nyakunkon az ellenség?

Az egyik nemes a vállát vonogatta:

— Az a király baja.

Forgách János elszörnyedve kiáltott fel:

— Átok verte meg a magyart, hogy mulat és viszálykodik, mikor végső pusztulás fenyegeti.

— Ott vannak a király kedves kánjai — mondták a nemesek. — Menjen azokkal a tatárra!

A testvérek szíve tele volt keserőséggel. Tudták ők, mi fájt ezeknek. IV. Béla király országába fogadta Kuthen kán királyt népével egyetemben, mert a tatár

csordák már elpusztították Kunországot. A pártos főurak és nemesek rossz szemmel nézték ezt.

Forgách János és András tiszta szive azonban nem tántorodott meg. Napok óta nyargaltak már a síkon, de sehol sem láttak táborba induló vitézeket.

Egyszer szemközt jött velük egy kis csapat lovag. Sápadt, poros csapat. Már messziről kiáltották:

— Vissza, vissza, itt a tatár! ... Többen vannak a sáskahadnál, a nyiluk felhője elsötétíti az eget. Meneküljetek, ha kedves az életetek!

— Az életemnél kedvesebb nekem a hazám! — mondotta Forgách András a fiatalabbik, a gyermek vitéz.

Este volt mikor Budára érkeztek s egyenesen táborba szállottak.

Kevés vitézt találtak még ott. Az is aki volt dáridóval, mulatsággal töltötte az időt. Egyszer meg-rántotta Forgách András a lova szablyáját:

— Oda nézz János — suttogta.

Egy díszes, hatalmas fapalota emelkedett a halmon. Az épület erkélyén egy fenséges alak állott s az esti homályba nézett. Fejét meghajtván, szomorúan nézte a néptelen tábor, a csendes síkot, melyen sötétség ült. Nézte a csillagos eget, melynek alját északon haragos vörös csík szegte be. Égő városok fénye ...

— A király! — felelte halkan János lovag.

András szíve megdobbant. A király! Akinek alakjáról annyit álmodozott, akinek látására annyira vágyott. Szinte reszketve figyelt a király arcára és látta, amint végiggördült rajta néhány könnycsep.

— A király sír — szóit megrendültén András.

— Jobb karomat adnám, ha egy könnyét letörölhetném — mormogta elbúsultan János.

— Én az életemet! — tette hozzá András csillogó szemmel.

II.

Szegény Béla királynak nagy oka volt arra, hogy sírjon. A tatár a holttestek százezerein keresztül feltartóztatlanul nyomult előre az országba, melynek határát, csak Hédervári Dénes kis serege védelmezte.

De egyszerre lódobogás hallatszott és a táborba megeresztett kantárral bevágtatott egy raj lovas.

Béla király az érkezők elé sietett. De a vezér láttára visszahökken: vérrel, sebbel volt borítva.

— Hédervári, te vagy az? — kiáltotta a király.

— Én vagyok, uram, királyom.

— És sereged?

— Ott fekszik a vereckei szorosban — felelte szomorúan a hős. — És ha az Isten csodát nem tesz, nemsokára az egész ország a földön hever, mint a lekaszált rend.

A király az egész éjszakát imádkozással töltötte. Imádkozott népéért. És Isten csodát művelt. Hajnalhasadtára a hegyek mögül tárogató hangzott és beláthatatlan sorban ezer meg ezerkopja bontakozott ki az erdőből. Megérkezett Kálmán herceg az alvidéki sereggel. Alig ölelte meg a király hős öccsét, újra porfelhő közeledett és a porfelhőben vitézek ezreinek alakja. Ugrin kalocsai érsek jött zászlóaljaival, utána Mátyás esztergomi érsek derék serege, jöttek a megyék bandériumai.

Jött habzó, izzadt paripán egy-egy követ. Az egyik azt jelentette, hogy a kún sereg útban van, a másikat a Csanádi püspök küldte, hogy nem-

sokára megérkezik, a harmadikat a váradi püspök, a negyediket a jászság, az ötödiket Lőrinc gróf. .. Valamennyi azt üzenté, hogy útbán van a táborba.

Az Isten megkönyörült a viszálykodó nemzetén és újra egyesítette.

A tatár csordák már a pesti fiaiakig kalandoztak, a fél ország égett. Ekkor történt, hogy Frigyes osztrák herceg, aki csupa csúfságból egy kis csapattal Budára törekedett Vácánál, meglepte a tatárelőcsapatot és egy ellenséget hozott foglyul Pestre.

Az a fogoly véletlenül kún volt, akit a tatárok arra kényszerítetiek, hogy velők harcoljon. A magyarok szívében ismét fellángolt a gyűlölet a kúnok ellen. Azt hitték, hogy a kúnok titokban a tatárokkal szövetkeztek és megölték Kuthen kún királyt családostul.

Negyvenezer szép kún vitéz ezalatt énekelve közeledett a tábor felé.

A kún sereg borzadva hallotta a hírt:

— Megölték Kuthent!

— Vissza! Vissza! Bosszút Kuthenért!

Szörnyű polgárháború keletkezett. A kún sereg megtámadta a magyar csapatokat, szétverte azokat s elpusztította az útjába kerülő városokat.

III.

Gyöngé sereggel, mindössze hatvenezer emberrel indult meg IV. Béla király Batu kán félmilliónyi serege ellen. A tatár visszavonult a Sajóig s a mohi pusztán ütközött meg a két sereg.

Oroszlánként harcolt Kálmán herceg reggeltől késő estig. Ezrivel hullott vitézeinek csapása alatt a tatár, — de mit ért, ha az elesett ezer helyébe tízezer új ellenség nyomult ? Az éj sötétjében az

ellenség átkelt a Sajón és körülkerítette a magyar sereget. Elestek a legjobbak, elesett Ugrin érsek, halálra sebesült Kálmán herceg, — — vége volt mindennek.

— Bátyám — szólt Forgách András, aki János lovag oldalán egész nap vágta a tatárt — a haza lobogója elesett. Minek tovább élni ?

Forgách János kigyulladt arccal mutatott a küzdők seregére:

— Nem veszett! Amíg azt a sisakforgót látjuk, a lobogó is magasan leng!

Az a sisakforgó IV. Béla királyé volt, aki maroknyi csapat élén ezernyi tatártól körülvéve küzdött. Előtte a sebesült Kálmán herceg vágta az utat. Most már csak azért küzdöttek, hogy a királyt megmentse.

A két hős Forgách utat tört a királyhoz s csatlakoztak hozzá. A vitézek szerencsésen átvágták magukat a tatár csordákon. Már már úgy látszott, hogy a király meg van mentve: a tatárlovak nem érnek a menekülő kis csapat nyomába.

Egyszer csak kidőlt a király lova!

A két Forgách fiú egyszerre szökött le lováról. Egyszerre mondták nagy lihegve:

— Uram, királyom, gyorsan ülj lovamra!

A király megindultan nézte a két vitézt: Jánost, a deli barna hőst, meg Andrást a szőkefürtű, gyermekarcú kis leventét.

— Fiaim, sok szomorú óráért adtatok most kárpoztást nekem — mondta a király meghiúsítottan.

— Életem egy könnyéért! — gondolta magában András, visszaemlékezve a budai jelenetre.

— Az én lovamra ülj királyom, a bátyámnak menyasszonya van otthon!

János közbeszólt:

— Királyom, ő özvegy édesanyánk kedveltje.

A király csak állt egy ideig meghatottan, nem tudta mit tegyen, de aztán hirtelen elhatározással felpattant János lovára.

A tovaszaladó kis csapat még láthatta, mint rohan az elmaradt vitézre a tatár csorda és mily drágán adja el életét a hős.

Kis idő múlva a másik lovat is lenyilazták a tatárok a király alatt.

Forgách András boldogan ugrott le újra a lováról, hogy a királynak felajánlja.

— Szegény édesanyád! — sóhajtotta a király.

— Siess, siess, királyom — sürgette András.

— Vidd, vidd, mentsd meg a haza lobogóját!

A király elnyargalt s a fiatal hős szemben fogadta az ellenséget.

Az ország elpusztult, a várak leomlottak, a városok leégtek, a népet leölte a tatár.

De a király megmenekült és vele az összetépett lobogó is.

Mikor a tatár csordák — Ázsiában lévén dolguk — kivonultak, a király visszajött és erős lélekkel kezdett az építő munkához.

A hegyormokat új várak koronázták, a síkot új városok. Falvak fehérlettek és a földet egy jobb nemzedék szántotta, kapálta.

Amikor a tatár ismét visszaözönlött egy idő múlva a határon már IV. Béla király erős, edzett serege várta és megverte ...